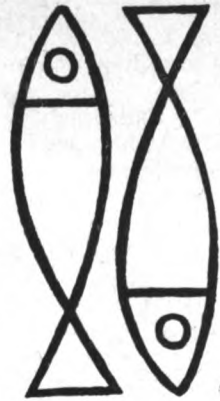

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Versierd voor haar Man

...want dit fijne linnen zijn de rechtvaardige daden der heiligen. (Openb. 19 : 8 b)

Waarom kun je de kerk van Christus nu eigenlijk kennen? Aan haar kleren, zegt de Schrift. Want de kerk is als een bruid die zich voor haar man versierd heeft.

Die zich voor haar man versierd heeft. De kerk, — dat is niet de vrouw die zich opdirkt om de aandacht van iedereen te trekken. Die vrouw tekent Johannes in hoofdstuk 17. Ze is gehuld in prachtig purper en scharlaken en rijk versierd met goud, edelgesteenten en paarden. Maar in haar hand houdt ze dan ook de beker, die vol is van de gruwelen en de onreinheden van haar overspel.

Maar de bruid heeft zich alleen mooi gemaakt voor die ene, haar man. Zij kleedt zich zo, dat allen haar misschien voorbijlopen, maar dat die ene haar onmiddellijk herkent als zijn vrouw. Want om die ene is haar immers begonnen. Ze trekt het brui-
loftskleed aan dat hij haar gegeven heeft (vs 8a).

En dat eenvoudige blinkend witte brui-
loftskleed, — dat zijn de rechtvaardige daden der heiligen. Dat zijn de goede werken der gelovigen. Dat is de vrome wandel der kinderen Gods.

Aan die rechtvaardige daden der heiligen is de kerk van Christus dus kenbaar.

Is dat dus iets anders dan wij gewoonlijk zeggen? Want als wij over de kenmerken der kerk spreken dan noemen we direct: de zuivere prediking van het evangelie, de reine bediening der sacramenten en de handhaving van de tucht. Zijn dat de kenmerken der kerk dan niet?

Natuurlijk. Als er met het evangelie wordt geknoeid, als er met de tucht wordt gespeeld, dan is de kerk verloren. Dan wordt het geloof vermoord. Dan hoeven we niet meer te hopen op goede werken.

Maar om dat geloof en die goede werken is het dan ook begonnen. Laat heel het „kerkelijke leven“ schriftuurlijk zijn ingericht, wat helpt dat, als er geen vruchten komen? Wat zegt dat, als het evangelie geen geloof vindt als door het gebruik van de sacramenten het leven niet vernieuwd wordt, als niemand zich iets van de vermaning der ambtsdragers aantrekt? Als dus de kerkleden zich niet het brui-
loftskleed laten aantrekken door hun God?

Natuurlijk, we moeten weten dat God werkelijk in preek en sacrament zijn handen naar ons uitstrekt. En dat weten we alleen aan de drie bekende kenmerken. Maar wat helpt het ons, als God dan werkelijk zijn handen uitstrekt, de ganse dag, doch naar een tegensprekend en ongehoorzaam volk? Een volk, dat niet hoort en zich niet bekeert? Is dat soms een volk dat herkenbaar is als bruid? Is dat soms een volk, dat als bruid van Christus, gemakkelijk te onderscheiden is?

Waarom herken je de kerk? Aan de drie kenmerken, zegt onze belijdenis. En het is niet best, als we dat loslaten, want dan gaan wij en onze kinderen verloren. Als de belijdenis zo spreekt, dan spreekt ze naar de Schrift, die zegt dat de schapen dan Christus gaan volgen, als ze zijn stem horen.

Maar diezelfde Schrift zegt hier dat je het volk van God herkent aan de goede werken der heiligen. Want waar de heiligen geen

goede werken meer doen, dáár wordt de bruid tot hoer.

We kunnen natuurlijk wel zeggen: bij ons is de zuivere belijdenis. Onze woordbediening is goed, en onze sacramentsbediening ook en onze tucht ook. Maar dat is allemaal zelfbedrog, als we dat andere niet weten: de trouw van de bruid blijkt uit de goede werken die ze doet.

En natuurlijk, de kerk moet goede werken doen door het evangelie te verkondigen en dat alleen. Maar het evangelie wordt ons slechts gegeven opdat we ons leven daarnaar zouden inrichten. Opdat we heilig zouden leven. Opdat wij allen, in onze debatten met elkaar, in ons geploeter voor de huishouding en voor ons bedrijf, onze bruidskleren zouden aantrekken. En als we dat niet doen, als we ons om het doen van goede werken niet druk maken, dan plegen we overspel midden in de kerk, de kerk van Christus.

Overspel, — o nee, dat is niet alleen de zonde van een hele kerk, die met het evangelie knoeit. Dat is de zonde van kerk-mensen, die zeggen: des Heeren tempel, de kerk, dat zijn wij, terwijl ze zich van hun heel gewone dagelijkse zonden niet bekeren willen.

Overspel, hoerij, — dat zijn lelijke woorden. Maar als wij ons niet bekeren van onze drift, als we van elkaar niets nemen, als we direct klaar staan met onze kwaadsprekerijen en verdachtmakingen, dan is dat hoerij. Als onze broeders niet meer op ons aan kunnen, als we de kerk, de kerk, onveilig maken door ons geknoei en gescharrel, dan is dat overspel. Als we in wat wij dan kerkzaken noemen rechte lijnen trekken, maar in de tijd van onze baas de lijn trekken zo gauw we de kans krijgen, als we de sfeer in huis verpesten, als we met onze handigheidjes de anderen van ons wegduwen, als we druk praten over alle mogelijke afval om ons heen maar er niet aan willen, dat wij heilig moeten leven, heilig in verloving en huwelijk, heilig in de opvoeding van onze kinderen en onze gehoorzaamheid jegens de overheid, dan is dat hoerij en overspel.

Waarom kennen we de kerk? Hieraan, dat we de kleren aantrekken die God ons reikt. De kleren, die niet in tel zijn bij de wereld,

en waarmee we het in de kerk ook niet erg ver brengen, maar die precies bij het volk van God passen. Die kleren, waaraan het werkelijk te zien is dat wij het levende Woord van de levende God te horen krijgen en geloven. Dat we willen leven van Gods genade alleen. De genade van die God, die het ons om Christus wil weer geeft, wat onmogelijk is bij ons, maar mogelijk bij Hem: dat we ijverig zijn in goede werken. Niet in mooie woorden. Ook niet in schriftuurlijke waarheden, maar in de rechtvaardige daden der heiligen, dat we onze trouw aan Christus bewijzen niet in dure leuzen, maar in de simpele dingen van ons dagelijks werk. In de sleur van drukke dagen en in jaren van ziekte.

Wie naar het belovende woord van deze God niet horen wil, omdat hij niet strijden wil tegen zijn eigen opvliegendheid en zijn eigen boze tong, — die zal geen dageraad zien. Die zit wel in de kerk, maar hij is niet van de kerk. Die spreekt misschien wel veel over de kerkstrijd, maar die strijd wordt door hem niet gestreden.

De kerkstrijd is daar, waar we in onze werken, de grote en de kleine, leven uit het geloof en de geboden van Christus bewaren en onze brui-
loftskleren aantrekken. Want dan, als we misschien heel eenzaam die strijd strijden, als we die kleren aantrekken, terwijl niemand op ons let, terwijl de wereld om ons lacht en de broeders in de kerk op ons neerzien, dan zijn we op weg naar de brui-
loft des Lams. Dáár, in het donker, in dat kleine verborgen hoekje van de dagelijkse bekering, daar schijnt juist het licht der genade, het licht van de levende God en van zijn waarachtige woord en van zijn ware kerk.

Want de ware kerk, dat is de kerk waar het evangelie klinkt. Dáárom is het ook de kerk, die naar het evangelie hoort en door dit evangelie zich laat regeren.

Welzalig is het volk, dat naar Uw klánken hoort.

Dat is het begin. Maar dan volgt er ook:

zij wand'len, Heer, in 't licht
van 't godd'lijk aanschijn voort.

Haulerwijk

J. Keuning

Viering van het eerste eeuwfeest van de evangelische Waldenzenkerk van Rio Marina op Elba in Italië

Op 29 en 30 juni werd het feit herdacht dat 110 jaar geleden in Rio Marina op Elba de Waldenzengemeente werd gesticht en dat haar kerk 100 jaar bestond. Er waren diverse manifestaties, waaraan ook werd deelgenomen door de autoriteiten van de Waldenzenkerk en de verschillende afgezanten van de gemeenten in midden-Italië.

De geboorte van deze waldenzenbeweging op het eiland is een veelbewogen geschiedenis en is nauw verbonden met de godsdienstsituatie van de „Risorgimento“ (de strijd om de Italiaanse eenheid en vrijheid in de 19e eeuw) mede door de activiteit van onze koopvaarders.

In 1853 ontplooiden de familieleden van kapitein Geodanni Cignoni een grote activiteit op het eiland en in de havens aan de Thyrraense zee. Een zekere Giovanni Cignoni, die vanuit Porto Longone (nu Porto Azzurro) vertrok, de Elbaanse aanleghaven van zijn

schoener, kwam in Nice aan met een lading steenkool. Terwijl hij zijn lading aan de man bracht in de daarop volgende dagen, ontmoette hij een wegens zijn protestantse overtuiging verbannen Florentijn, een zekere Piero Madiari, die samen met zijn vrouw de hoofdpersonen waren in een berucht proces, dat de hele Europese publieke opinie beroerde. Door middel van Madiari en een waldenzen evangelist, die juist die dagen naar Nice was gezonden, leerde Cignoni het protestantisme kennen, kreeg een Bijbel in handen en bekeerde zich. We mogen hierbij opmerken welk een ommekeer de protestantse propaganda te weeg bracht in die dagen, vooral door de verbreiding van de Bijbel, die, verboden door de autoriteiten van het Apenijnse schiereiland, op de meest ondenkbare manieren werd binnengesmokkeld. De uitgaven van Florence, Pisa en Rome van 1848/1849 hadden een enorme „afzet“ en waren het doel van een ver-

woede jacht van de zijde der (r.k.) geestelijkheid en politie.

Giovanni Cignoni bracht een Bijbel mee terug naar Rio Marina, las hem met zijn vriend Quattrini, een meester metselaar, en toen begonnen de protestantse beginselen clandestien door te sijpelen naar de bewoners van Rio Marina. Ook op dit eiland werden grote hoeveelheden Bijbels binnengesmokkeld en huiszoekingen bij verdachte personen leverden geen noemenswaardige resultaten op. Zes jaar lang leefden de protestanten van Rio Marina hun geloofsleven in het verborgene, hadden zij hun „hagepreken” en lazen met een grote volharding hun Bijbel.

In 1859, toen een verenigd Italië een feit was geworden, dachten zij in vrijheid te kunnen optreden en nodigden eerst hun geloofsgenoten in Florence uit en toen twee jonge Waldenzen predikanten, ook uit Florence. Beide kerken ontstond er grote opschudding in Rio Marina, werd er met geweld bedreigd en wilde men er een rechtszaak van maken.

Edoch de tijden veranderden snel en het Statuut van het prille Italiaanse rijk garandeerde deze enthousiaste kern protestanten absolute vrijheid. En zo konden zij in 1863 hun sobere, stijlvolle kerk inwijden, die er nu nog altijd staat, terwijl 5 jaar later de zo zeer gewaardeerde school voor de opvoeding van de bevolking van Rio Marina werd ingewijd.

De gemeente ter plaatse, of eigenlijk de districtscommissie, die de Waldenzenkerken van midden-Italië bestuurt, heeft bijzondere aandacht willen schenken aan de herdenking van dit honderdjarig bestaan. Behalve de kerkelijke autoriteiten, waren op zondag de 30e, de eigenlijke herdenkingsdag, ook de burgerlijke autoriteiten aanwezig.

De avond tevoren, de 29e, hield de predikant van Florence, ds Luigi Santini, een voordracht over de elbaanse kerkelijke geschiedenis, in het raam van de algemene beweging van de 19e eeuw in geheel Europa.

De kerkdienst van zondagmorgen, die werd voorgegaan door Ds Roberto Jahier, trok een vol gebouw, en het waren niet allen Waldenzen, die daar luisterden. Ook hier waren de diverse autoriteiten aanwezig.

Er waren ook oudere mensen, die door hun familiebanden en door hun nog levendige herinneringen, een sfeer van heldhaftigheid uit die, nu lang vervlogen, tijden meebrachten.

De moderateur van de Waldenzenkerk, Ds Ermanno Rostan, heeft zich daarna in een vu-

rige boodschap tot de verzamelden gewend, waarin hij niet alleen sprak over de christelijke opbouw, maar ook een beroep deed op het verantwoordelijkheidsbesef van de christenen op dit moment.

Ds Venturio Mo, afgezant van de Evangelische Methodistenkerk, bracht een broederlijke groet en gelukwens en ds Emilio Corsani heeft, namens de gemeente van Rio Marina, zijn dankbaarheid geuit aan allen, die aanwezig konden zijn en sprak zijn vreugde uit over de goede viering van het eeuwfeest.

De president van de districtscommissie en organisator van de feestelijkheden, ds Guido Mathieu, las boodschappen van solidariteit voor, waaronder één van Porteferraio's burgemeester (Elba) en de rooms-katholieke parochie van Rio Marina!

Het programma der feestelijkheden waaraan een, zeer gewaardeerde, rondrit langs Elba's schoonste oorden niet ontbrak, werd 's avonds besloten met een inleiding door de Waldenzenpredikant uit Pisa, ds Gustavo Bertin, over het thema: „De Waldenzenkerk en haar verplichtingen tegenover het evangelie”.

* * *

Met dank aan de Heer voor de genade, die wij hebben mogen ontvangen, willen wij onze dankbaarheid uiten voor het feit dat de datum van dit eeuwfeest geen eindpunt is geweest, maar een begin van een verder doorwerken van het evangelie in Rio Marina en het gehele eiland Elba. Wij zijn ook de Nederlandse broeders dankbaar, die ons hebben geholpen en nog steeds helpen in onze moeilijke taak de protestantse beginselen te doen doordringen in Italië. Mogen wij u allen een broederlijke, hartelijke groet brengen vanuit het zonnige zuiden.

Pastore Guido Mathieu
Via IV Novembre, 107,
Roma

Verantwoording giften Kerkwerk Italië

Sinds de vorige verantwoording kwamen de volgende giften binnen:

J. H. B. te W. f 5.—; N.N. te H. f 100.— (per kas), totaal f 105.—. Totaal incl. vorige verantwoordingen f 1.763.75.

Verdere giften worden gaarne ingewacht op postrekening Nr. 50440 ten name van P. Groen. Rotterdam.

P. Groen

lerlei filosofieën heeft ondergaan — en daardoor werd bedorven. Op de na-reformatische protestantse theologie hebben b.v. de denkbeelden van Aristoteles en later van Descartes een enorme en fatale invloed uitgeoefend. En ze hebben haar voor de strijd van het Koninkrijk Gods en de opbouw der Kerk in ernstige mate verzwakt. Ze werden daardoor dikwijls in plaats van een stimulans een belemmering voor de zo noodzakelijke voortgaande reformatie.

Het is daarom een uitgemaakt feit, dat voor een radikaal-christelijke beoefening van de wetenschap, ook van de theologie, een radikaal-christelijke filosofie van beslissende betekenis, ja, zonder meer een kwestie van zijn of niet-zijn is. En ze is zo niet alleen daarvoor maar ook voor de reformatie van kerk en leven van alles beheersend belang.

* * *

Wat ons bij het kennis nemen van deze benoemingen ongetwijfeld heeft getroffen en verrast is het feit dat twee van de nieuwe docenten, Prof. Begemann en Dr. Van der Hoeven, lid zijn van een Geref. Kerk. Als ik me niet vergis zijn nu reeds zeven hoogleraren en lectoren van de V.U. lid van één onzer kerken.

Prof. Begemann was tot voor enkele jaren corrector van het Chr. Lyceum te Alphen. Daarna verbond hij zich, in de overtuiging dat Gereformeerd onderwijs een levensnoodzaak is voor Christelijk Nederland, als leraar aan het Geref. Lyceum te Rotterdam.

Deze nieuwe hoogleraar is een leerling van Prof. Vollenhoven. Hoe zijn verhouding is tot deze leermeester kan men te weten komen uit Begemann's dissertatie: Plato's Lysis; onderzoek naar de plaats van den dialoog in het oeuvre. Daarin leest men op blz IX o.a.:

„Wijlen Prof. Dr. H. J. Pos, die mij Plato heeft leren lezen zo, dat het genie zich aan mijn ogen ontdekte en als flonkerend gesternete besliste voor de koers van mijn verdere studie, en die mij in den toverban van zijn eigen phaenomenologisch genie en van zijn macht over het woord volledig had gevangen.

Totdat de grote tweestrijd kwam dien Gij, hooggeleerde Vollenhoven, hooggeachte promotor voor mij hebt mogen winnen, in dien wonderen tijd, toen de eveneens overleden Dr. S. G. de Graaf door zijn prediking, en Gij door Uw aan de Openbaring gewonnen gegeven denken, met nog vele anderen die hier niet genoemd kunnen worden, de executieve vormen van een Macht, voor welke die andere heeft moeten wijken, ook al is het profijt van dat andere onderricht, van die geestesvorming, tot in deze dissertatie toe te vinden — ik vermeld het met dankbaarheid.

Sindsdien bleef de Plato-vereerder, maar werd discipel van Vollenhoven. En na de voltooiing van mijn studie voor het doctoraal-examen groeide het ideaal, nog eenmaal bij U te mogen promoveren en in Uw grote werk een dienende plaats te hebben”.

Begemann's wens is vervuld. Op een nog andere en veel meer betekenisrijke wijze dan waarover hij eens droomde. Begemann gaat nu Vollenhoven's werk voortzetten ten opzichte van die periode uit de geschiedenis der filosofie waarvoor zijn leermeester steeds zo'n bijzondere belangstelling koesterde en waarin hij zoveel boeiends en belangrijks ontdekte. Zonder twijfel zal Prof. Begemann, uiteraard met eigen aanpak en naar eigen aard, ook in het spoor van zijn meester verder gaan.

Dr. Van der Hoeven is een oud-leerling van onze Theologische Hogeschool. Nadat hij in Kampen vier jaar had gestudeerd liet hij zich aan de Universiteit van Leiden inschrijven als student in de filosofie. Daar studeerde hij bij Prof. Sassen, maar onderging vooral de invloed van Prof. Mekkes. Nadat hij in Leiden cum laude het kandidaats-examen in de filosofie had afgelegd, keerde Van der Hoeven naar Kampen terug en behaalde daar via een voortreffelijk examen de graad van kandidaat in de theologie. Onmiddellijk daarna zette hij in Leiden de studie van de filosofie voort. De eerste vrucht daarvan was een cum laude afgelegd doctoraal examen. En 'n paar jaar later — in dit voorjaar — promoveerde Van der Hoeven, al weer cum laude, tot doctor in de filosofie na de voortreffelijke verdediging van een knappe dissertatie over het thema:

Belangrijke benoemingen

Zoals men in de pers heeft kunnen lezen hebben de directeurs van de Vereniging voor Hoger Onderwerp op Gereformeerd Grondslag in verband met de aanstaande emeritering van Prof. Vollenhoven en ter verdere voorziening in het onderwijs in de wijsbegeerte niet minder dan vier docenten benoemd.

Vooreerst tot gewoon hoogleraar Prof. Dr. Ir. H. van Riessen. Deze zal onderwijs geven in de „brede systematiek” en de „cultuurfilosofie”. Vervolgens tot buitengewoon hoogleraar in de kentheorie en de wetenschapsleer en de geschiedenis van beide Prof. Dr. C. A. van Peursen. In de derde plaats tot buitengewoon hoogleraar voor het onderwijs in de geschiedenis van de wijsbegeerte der oudheid Dr. A. W. Begemann. En ten slotte tot lector in de geschiedenis van de moderne wijsbegeerte Dr. J. van der Hoeven.

Deze benoemingen zullen ongetwijfeld de aandacht hebben getrokken.

Ook in onze kring.

In de eerste plaats wel hierom dat in de plaats van de éne vertrekkende hoogleraar in de wijsbegeerte niet minder dan vier docenten werden benoemd. Daarbij vergete men niet dat deze vier nieuwe functionarissen zullen optreden naast de professoren Dooyeweerd en Zuidema die ook met het onderwijs in de filosofie zijn belast.

Het feit dat aan de Vrije Universiteit voortaan niet minder dan zes docenten met de bestudering van en het onderwijs in de filosofie bezig zullen zijn bewijst duidelijker dan iets anders welk een hoge waarde men in de

kringen van de V.U. aan de beoefening der wijsbegeerte hecht.

Wie een beetje op de hoogte is van wat er in de wereld des geestes te koop is verwondert zich daarover evenwel niet.

De filosofie in haar velerlei aspekt en richting oefende en oefent een enorme invloed uit op het denken en leven der mensheid. Vermoedelijk meer dan iedere andere wetenschap.

Philosophie houdt zich immers bezig met de diepste vragen waarmee de mensen worden geconfronteerd. Zij worstelt om iets te verstaan van de grondstructuren van de door God geschapen kosmos. Het zijn daarom steeds de grote wijsgeren geweest die, soms pas lang na hun dood en dikwijls gedurende vele jaren of zelfs wel eeuwen hun stempel op het geestesleven der mensheid hebben gezet. Soms ten goede. Maar meestal ten kwade!

Het is moeilijk te berekenen hoe diep b.v. de moderne irrationalistische en existentialistische filosofieën van onze tijd het geestelijk klimaat van het Westen hebben bepaald. En niet alléén van het Westen. Het is bekend dat de genoemde filosofische richtingen ook een grote invloed uitoefenen in het Oosten. Met name in Japan. En is het moderne communisme dat een groot deel der mensheid in zijn boeien heeft geslagen niet zonder meer een creatie van een filosofie, van de Hegeleiaans-Marxistische?

Het is voorts zonder meer een uitgemaakte zaak dat ook de theologie door alle eeuwen heen op diepgaande wijze de invloed van al-

Krilische ondervraging van de fenomenologische rede. Het zal voor Van der Hoeven een reden tot grote voldoening — en dankbaarheid! — zijn dat hij zich nu geheel aan de studie van de filosofie mag en moet en kan wijden.

De taak welke aan Prof. Begemann en lector Van der Hoeven werd opgedragen is een zware en belangrijke. Prof. Begemann moet zich gaan bezig houden met die filosofie of liever: met dat complex filosofieën dat nog steeds de grondslag vormt van de gehele westerse wetenschappelijke cultuur. Het zijn de filosofieën waarmee de christelijke kerk in de eerste eeuwen van haar optreden in de wereld in aanraking en in botsing kwam en waarmee ze sindsdien een strijd op leven en dood heeft moeten voeren. Een strijd waarin zij meermalen ook een smadelijke en fatale nederlaag leed.

Dr. Van der Hoeven zal een wetenschappelijke en existentiële strijd moeten voeren met de filosofieën waarin de autonome „griekse” geest tot het non plus ultra van haar ongoddelijke, ja anti-goddelijke ontwikkeling is

gekomen. Filosofieën waarin het humanisme wellicht zijn meest radikale ontwikkeling, of, beter gezegd: ontarding heeft bereikt. Het zijn die filosofieën waarin het sombere, uitzichtloze nihilisme van onze dagen zijn hoogste exponent en tegelijk zijn vruchtbaarste voedingsbodem vindt.

Wij wensen Prof. Begemann en lector Van der Hoeven van harte geluk met hun verantwoordelijke benoeming. Laat er veel ook voor deze broeders gebeden worden. Zij zullen naar de door hen gedane belofte hun studie verrichten en hun onderwijs geven in strikte binding aan Gods openbaring. En daarom staan zij in hun nieuwe functie, misschien wel meer dan andere mannen van wetenschap, in de frontlinie der Kerk. Zij moeten in een zeer belangrijke sektor de strijd van het Koninkrijk in deze wereld voeren.

We hopen en bidden dat zij de genade ontvangen van Gods volk te mogen versterken en vertroosten met studien waarin dat geholpen wordt in de zo noodzakelijke beproeving der geesten en het wederstaan van „de geest dezer eeuw”.
C. V.

De Wet beroep administratieve beschikking

De wet waarvan de officiële titel hierboven staat is op het moment dat ik dit schrijf nog niet in het Staatsblad afgekondigd ¹⁾; het ontwerp is op 13 mrt. '63 door de Tweede Kamer aangenomen zonder hoofdelijke stemming, na een debat dat een kleine achternamiddag in beslag nam, en op 18 juni j.l. door de Eerste Kamer, eveneens zonder hoofdelijke stemming en na een betrekkelijk korte discussie. Als een buitenstaander dit zo leest zal hij de betekenis van de wet mogelijk niet hoog taxeren; evenwel kan men het belang van een zaak niet altijd afmeten naar het gerucht dat er over gemaakt wordt.

De waarheid is, dat de materie die in de Wet beroep administratieve beschikkingen geregeld wordt, een kleine eeuw de geesten van de beoefenaren van het publieke recht ten onzent heeft bezig gehouden; die materie werd voorheen aangeduid als die van de administratieve rechtspraak, in de allerlaatste tijd meer en meer onder de titel rechtsbescherming tegen de overheid, welke term ruimer is. Zo in het laatste kwart van de vorige eeuw ontstond groeiende belangstelling voor de omstandigheid dat de burger die meent dat hij benadeeld wordt door enig handelen van de overheid zich niet altijd — in die tijd moest men eigenlijk zeggen: meestal niet — kon wenden tot een rechter die door de wet was aangewezen om zijn geschil met de overheid te beslechten. Wanneer de ene particulier een rechtsgeschil van welke aard ook had met de ander, hij kon dat steeds ter beslissing voorleggen aan de burgerlijke rechter, maar was zijn wederpartij enige overheidsinstantie dan was er in de regel geen forum waarvoor hij die kon dagvaarden. Men achtte dit niet ten onrechte een leemte in onze staatsorganisatie, en men zocht naar een oplossing en wel in de eerste tijd naar een zeer algemene: zoals er voor geschillen tussen particulieren steeds de ene burgerlijke rechter was ²⁾ zo zou er ook voor de geschillen tussen de burger en de overheid één forum moeten komen. Bij de Grondwetsherziening van 1887 zijn enkele wijzigingen aangebracht die de weg daartoe, voor zoveel nodig, moesten banen, maar voor de vraag welke weg dat zou zijn gaf de Grondwet geen enkele bindende aanwijzing, zij liet de wetgever geheel vrij de meest geschikte oplossing te kiezen: na het reeds bestaande artikel dat betrekking had op de competentie van de burgerlijke rechter, en dat luidde:

(thans 167) Alle twistgedingen over eigendom of daaruit voortvloeiende rechten, over schuldvordering en andere burgerlijke rechten behoren bij uitsluiting tot de kennisneming van de rechterlijke macht.

werd een nieuwe bepaling toegevoegd van de volgende inhoud:

(thans 168) De wet kan de beslissing van twistgedingen, niet behorende tot die, vermeld in artikel 167, hetzij aan de gewone rechter, hetzij aan een college met

administratieve rechtspraak belast, opdragen; zij regelt de wijze van behandeling en de gevolgen der beslissingen.

Voorts werd in de afdeling die handelde over de Raad van State een nieuwe bepaling opgenomen van de volgende inhoud:

De wet kan aan de Raad van State of aan een afdeling van die Raad de uitspraak over geschillen opdragen.

Deze laatste bepaling had een oplossing op het oog die destijds vooral werd voorgestaan door de gezaghebbende hoogleraar in het staatsrecht, mr. J. T. Buys, namelijk opdracht van de administratieve rechtspraak aan de afdeling voor de geschillen van bestuur van de Raad van State, ook wel genoemd de afdeling contentieux. Men lette hierbij op het voorbeeld van Frankrijk, voor welk land ten onzent bij de opkomst van het nieuwere rechtsdeel dat als administratief recht wordt aangeduid en dat de materie behelsde die vooral tot geschillen met de overheid aanleiding kon geven, de ogen nogal gericht waren. Maar, als gezegd, de Grondwet verplichtte niet tot deze oplossing maar maakte slechts deze ene oplossing naast andere uitdrukkelijk mogelijk.

Het is nu opmerkelijk dat in de verschillende voorstellen die sinds 1887 ontworpen zijn de keuze steeds op een ander orgaan dan de afdeling contentieux is gevallen; voor het eerst in de nu aanvaarde Wet beroep administratieve beschikkingen krijgt de afdeling contentieux een belangrijke taak toegewezen, al is dat geen beslissende. Zij krijgt slechts de taak de Kroon te adviseren, en deze zal beslissen, waarbij zij aan het advies van de afdeling geschillen van bestuur van de Raad van State niet gebonden is. Nu is deze figuur van beslissing in beroep door de Kroon na ingewonnen advies van de afdeling contentieux in onze latere wetgeving niets bijzonders, maar de Wet beroep administratieve beschikkingen geeft toch een regeling die wezenlijk verschilt van die van de hier bedoelde verschillende wetten, welk verschil naar de mening van tot oordelen bevoegden de mogelijkheid meebrengt dat naderhand alsnog aan de afdeling contentieux de beslissing van de geschillen wordt opgedragen. Op dit verschil kom ik hieronder nog terug.

Ik zei dat men na 1887 een algemene oplossing van het probleem van de administratieve rechtspraak beoogde; er zou één forum komen voor de beslissing van geschillen tussen de burger en de overheid. Het is echter anders gelopen, wij mogen wel zeggen voornamelijk doordat men het over die ene algemene oplossing niet eens kon worden. Er waren twee punten waarop de discussies vooral betrekking hadden:

1e de vraag welke instantie met de beslissing van geschillen zou worden belast;

en

2e hoe haar competentie zou worden omschreven.

INHOUD:

Versierd voor haar Man	J. K.
Viering van het eerste eeuwfeest van de Evangelische Waldenzenkerk van Rio Marina op Elba in Italië	P. G.
Belangrijke benoemingen	C. V.
De Wet beroep administratieve beschikking	H. D. v. W.
Zoon en slaaf	D. H.
„Bavinck en „De Achttien”	J. V.
Persschouw	
Kerknieuws	

Dit laatste was van grote betekenis; enerzijds stond men vóór een competentie-omschrijving met een z.g. algemene formule, die dus ruim en niet zeer concreet zou zijn, zo ongeveer in de trant van de grondwettelijke competentiebepaling voor de burgerlijke rechter (boven geciteerd), welke in de Wet op de rechterlijke organisatie was nagevolgd. Van de zijde van de overheid had men daartegen echter wel bedenkingen, omdat men vreesde dat zo'n algemene formule de administratieve rechter bevoegd zou maken te oordelen over handelingen van de overheid waarin zij toch eigenlijk het laatste woord zou behoren te hebben; anderzijds werd daarom een competentie-omschrijving volgens de z.g. enumeratie-methode voorgestaan: de geschillen die aan het oordeel van de administratieve rechter zouden kunnen worden onderworpen zouden stuk voor stuk uitdrukkelijk in de desbetreffende wet moeten worden opgesomd. Het is duidelijk dat de laatste methode uit een oogpunt van de rechtszekerheid voor de burger veel minder aantrekkelijk was: de lijst zou bij het grote en groeiende aantal wetten die de overheid ingrijpende bevoegdheden gaven nooit compleet zijn, en er zouden ook gemakkelijk gevallen op kunnen ontbreken waar in de aard der zaak daarvoor geen argument was te vinden.

De Staatscommissie Kappeyne van de Coppello bracht in 1894 een rapport uit waarin zij voorstelde een nieuw te scheppen instantie, het Administratief Hooggerechtshof geheten, met de beslissing van de geschillen te belasten en voor de competentiebepaling de enumeratiemethode te kiezen. Dit rapport heeft niet tot de indiening van enig voorstel bij de Staten-Generaal geleid. In 1905, tijdens het Ministerie-Kuyper, werden een aantal zeer uitvoerige wetsontwerpen bij de Tweede Kamer ingediend, ontworpen door de minister van Justitie Loeff; daarin werd voorgesteld dat nieuw te vormen administratieve kamers bij de arrondissementsrechtbanken de geschillen zouden beslissen, volgens een competentie die in een algemene formule was omschreven. Op deze ontwerpen werd in en buiten de Kamer (in het voorlopig verslag) felle kritiek geïfend, zij hebben kan men wel zeggen nooit enige kans op aanneming gemaakt, en in 1937 werden zij ingetrokken. Een van de bezwaren tegen de ontwerpen-Loeff was dat de rechter competent zou zijn ook daar waar volgens bestaande wetten reeds enige instantie was aangewezen om over besluiten van de overheid te oordelen; ook overigens werden zij zeer doctrinair en weinig door praktische zin ingegeven geacht.

Intussen was — er werd darnet al op gedoeld — nu het vinden van een algemene oplossing zwarigheden bleek op te leveren in verschillende latere wetten gezocht naar incidentele oplossingen, welk streven tot op onze tijd is doorgedaan. Een belangrijk begin van deze ontwikkeling vindt men in de Beroepswet van 1902, die met het oog op de op handen zijnde inwerkingtreding van de Ongevallenwet een forum schiep voor de beslissing van de bij de uitvoering van die wet mogelijke geschillen; ook de geschillen tengevolge van latere sociale wetten werden naderhand aan het hierbedoelde forum opgedragen, te weten in eerste instantie de Raden van Beroep voor de Sociale Verzekering, en in hoger beroep de Centrale Raad van Beroep in Utrecht. Toen in 1929 bij de totstandkoming van de Ambtenarenwet 1929 de ambtenarenrechtspraak werd ingevoerd werd niet alleen

voor de procedure in belangrijke mate de Beroepswet tot voorbeeld genomen, maar ook werd aansluiting gezocht bij de instanties die voor de sociale verzekeringsgeschillen waren geschapen: de ambtenarengerechten hadden de voorzitter (en ook de griffier en het griffie-apparaat) met de Raden van Beroep sociale verzekering gemeen, en ook van hun beslissingen zou kunnen worden geappelleerd op de Centrale Raad van Beroep in Utrecht.

De genoemde instanties, de sociale verzekeringsrechter en de ambtenarenrechter, die dus een gemeenschappelijke top hadden in de Centrale Raad van Beroep, waren echte administratieve rechters: zij zijn van de administratie geheel onafhankelijk. Menigeen beschouwt dit als een vanzelfsprekende eis wil men rechtsbescherming tegen de overheid bieden: wat kan men verwachten van een instantie die van de overheid waarmee men een geschil heeft niet onafhankelijk is? Wil men een rechter, dan moet deze toch van partijen onafhankelijk zijn; zulke onafhankelijke instanties genieten dan ook de intuïtieve voorkeur van de leek. Wij kennen ze ook in de belastingrechtspraak (Raden van Beroep voor de directe belastingen zijn in 1957 vervangen door de Belastingkamers van de gerechtshoven, terwijl beroep in cassatie bij de Hoge Raad mogelijk is) en sinds 1 juli 1955 in het College van Beroep voor het Bedrijfsleven, dat is ingesteld voor de beslechting van geschillen tussen Produktschappen, Hoofdbedrijfsschappen en Bedrijfsschappen enerzijds en de aangesloten bedrijfsgenoten anderzijds, maar waaraan later ook de beslissing van andere geschillen is opgedragen.

Bij die voorkeur voor van de overheid onafhankelijke instanties moet men echter bedenken, dat zij uitsluitend belast kunnen worden met het beslechten van echte rechtsgeschillen, met het beantwoorden van vragen van rechtmatigheid. Wanneer nu de wettelijke norm die tot het geschil aanleiding heeft gegeven maar concreet en wel bepaald is dan is dit geen bezwaar; wanneer men met de wet in de hand kan aantonen dat men een bepaalde aanspraak heeft, dan kan iedere onafhankelijke rechter beoordelen of de burger tekort is gedaan. In de latere wetgeving treft men echter in toenemende mate het verschijnsel aan van de vage normen en van de z.g. discretionaire bevoegdheden van de overheid; deze normen, deze ruim omschreven bevoegdheden, laten de overheid ruimte voor beleid;

waar het om toepassing van zulke normen gaat kan men veel bezwaar hebben, maar men zal niet zo gemakkelijk kunnen beweren dat het besluit waartegen men opkomt onrecht is, dat het in strijd is met de wet of althans met zekere algemene rechtsbeginselen. Een voorbeeld moge dit illustreren: Volgens de Woningwet kan een woning onbewoonbaar worden verklaard wanneer zij ongeschikt is ter bewoning en niet door het aanbrengen van verbeteringen in bewoonbare staat kan worden gebracht; de norm „ongeschikt ter bewoning” laat — opzettelijk — ruimte voor beleid van het gemeentebestuur: het ene gemeentebestuur zal vlotter tot onbewoonbaarverklaring geneigd zijn dan het andere, ook de in verloop van tijd veranderde omstandigheden zullen hier van invloed moeten zijn, in het bijzonder ook de vraag hoe ruim de mogelijkheden voor het bouwen van nieuwe woningen zijn. Wanneer een eigenaar van een woning nu meent dat zijn woning ten onrechte onbewoonbaar is verklaard, zal het geschil dat hij met het gemeentebestuur heeft niet kunnen worden beslecht door een onafhankelijke rechter; hij zou het beleid van het gemeentebestuur beoordelen en eventueel corrigeren, hij zou dus doende, zoals men dat pleegt te noemen, op de stoel van het gemeentebestuur gaan zitten, zonder dat hij voor dat bestuur politiek verantwoordelijk was; het vrije beleid van de gemeentelijke overheid zou zo ónvrij worden. Zou niettemin een geschil te dezer zake ter beslissing worden opgedragen aan een onafhankelijke rechter, dan zou dit geschil uitdrukkelijk moeten worden beperkt tot vragen van recht, en daar zou de eigenaar van de woning weinig aan hebben. In toenemende mate is dan ook voor dergelijke zaken de oplossing gekozen die wij zijn gaan typeren als die van het administratieve beroep: er wordt beroep opengesteld op een hogere instantie van de administratie zelf, in het geval van de onbewoonbaarverklaring: Gedeputeerde Staten. Zo'n hogere instantie van de administratie heeft ook zelf een bestuurstaak, is daarvoor politiek verantwoordelijk, en is dus in staat niet alleen de rechtmatigheid, maar ook de doelmatigheid van het bestreden besluit te beoordelen, met andere woorden ook het beleid van de lagere overheid te toetsen. In administratief beroep kan dus een aangevallen besluit ongedaan gemaakt worden of gecorrigeerd worden ook zonder dat het bevonden wordt in strijd te zijn met de wet of

met algemene rechtsbeginselen, eenvoudig omdat het minder doelmatig, te ingrijpend, of ook anderszins minder wenselijk wordt geacht. Zulk een administratief beroep biedt dus in vele gevallen de burger een betere bescherming en de vrees dat de hogere bestuursinstantie steeds het besluit van de lagere zal dekken, behoeft principieel in een democratische staat niet te bestaan en voor deze vrees is naar ook de praktijk uitwijst geen grond. In vele wettelijke regelingen is dan ook aan deze figuur van het administratieve beroep de voorkeur gegeven, waarbij de instanties aan wie de beslissing is opgedragen vooral zijn Gedeputeerde Staten en de Kroon; de Kroon oordeelt soms rechtstreeks over een besluit b.v. van een gemeentebestuur (de Hinderwet b.v.) soms ook in hoger beroep over een beslissing van Gedeputeerde Staten; voor dat de Kroon beslist vraagt zij advies van de reeds genoemde afdeling contentieux van de Raad van State, aan wier advies zij echter niet gebonden is; dat zou hier ook niet mogelijk zijn, aangezien dan de beslissing in feite zou komen te liggen bij de afdeling contentieux, die geen deel uitmaakt van de administratie, en dus geen bestuursverantwoordelijkheid draagt. Ging het alleen om vragen van recht, dan zou de afdeling contentieux evengoed als een andere onafhankelijke instantie het laatste woord kunnen hebben, waar doelmatigheidsvragen mee in het geding zijn is dit uitgesloten. Eén van de grote bezwaren tegen de hiervoor aangeduide ontwerpen-Loeff was nu dat zij zo op het eerste gezicht een mooie oplossing boden: beroep op de onafhankelijke rechter, maar dat bij de onbestemdheid van de formuleringen van de wet de praktijk óf zou zijn dat die rechter zich teveel ging mengen in het beleid van de overheid, óf dat hij zich strikt ging beperken tot vragen van recht en dat de bescherming die de burger genoot dan juist bij die vage normen en die discretionaire bevoegdheden zeer beperkt zou zijn.

(Wordt vervolgd)

H. D. van Wijk

¹⁾ inmiddels wel: Staatsblad 268 van 1963; de wet zal in werking treden op een nader door de Kroon te bepalen tijdstip.

²⁾ Er waren natuurlijk vele kantonrechters minder arrondissementrechtbanken, daarboven vijf gerechtshoven, die echter alle gelijke competentie hadden, en er was boven dit alles, uitsluitend voor de beslissing van rechtsvragen, de Hoge Raad der Nederlanden.

Zoon en Slaaf

Jezus antwoordde hun: Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u, een ieder die de zonde doet, is een slaaf der zonde. En de slaaf blijft niet eeuwig in huis, de zoon blijft er eeuwig. Wanneer dan de Zoon u vrij gemaakt heeft, zult gij werkelijk vrij zijn. Joh. 8 : 34-36

Wie is in Joh. 8 : 35 bedoeld met den slaaf die niet eeuwig in huis blijft?

Die vraag heeft recht van bestaan. Men moet n.l. niet menen, dat de uitspraak van vers 35 een algemeen geldige waarheid is; in dezelfde zin als b.v. die uit Joh. 13 : 16 „een slaaf staat niet boven zijn meester”. Want in de eerste plaats: in het algemeen gaat de uitspraak van vers 35 zeker niet op. De oudheid heeft vele slaven gekend die hun leven lang in het huis van hun meester bleven. Ook Israël kende er zulke, zelfs onder eigen volksgenoten (Deut. 15 : 16, 17). En in de tweede plaats: ook met den zoon die wél altijd in huis blijft, blijkt Jezus een bepaald iemand op het oog te hebben: in de slotsom, die Hij in vs. 36 trekt, spreekt Hij kennelijk van Zichzelf als van den zoon.

Wij mogen dus vragen: als Christus de zoon is die eeuwig in huis blijft, wie is dan de slaaf die er maar tijdelijk vertoeft?

Nu moeten we allereerst bedenken, dat dit woord van Jezus een antwoord is. Een antwoord op deze opmerking der Joden met wie Hij hier spreekt: „Wij zijn Abrahams zaad”. Wie was echter in eerste instantie Abrahams zaad? Dat blijkt duidelijk uit Gen. 21 : 12: „door Izak zal men van zaad van u spreken” zegt de HEERE daar tot Abraham.

Dat woord nu heeft God gesproken, toen Hij Abraham beval toe te geven aan Sara's eis: „Jaag die slavin (Hagar) met haar zoon (Ismaël) weg, want de zoon van deze slavin zal niet erven met mijn zoon, met Izak” (vs. 10).

Daar hebben we dus een zoon (Izak) en een slaaf (Ismaël) onder één dak, van wie de eerste in huis blijft, terwijl de tweede wordt weggejaagd.

Nu zal men zeggen: maar als we deze tekst laten slaan op het gebeuren in Abrahams tent, en dus Izak zien als den zoon van wien hier sprake is, komen we dan niet in strijd met Christus' eigen uitleg, n.l. dat Hijzelf de zoon is?

Toch niet! We zeiden daareven niet zonder opzet, dat in éérster instantie Izak het zaad Abrahams was. Als n.l. Paulus aan de Galaten over dit onderwerp (zoon en slaaf) in den brede schrijft, dan durft hij met ditzelfde Schriftwoord uit Gen. 21 voor ogen (vgl. Gal. 4 : 30) toch zeggen: „Nu werden aan Abraham de beloften gedaan en aan zijn zaad. Hij zegt niet: en aan zijn zaden, in het meervoud, maar in het enkelvoud: en aan uw zaad, dat wil zeggen aan „Christus” (3 : 16).

Paulus gaat nog verder. Hij schrijft n.l.: „Indien gij nu van Christus zijt, dan zijt gij zaad van Abraham, en naar de belofte erfgenamen” (3 : 29).

De lijn van den zoon loopt dus van Izak via Christus naar de Christgelovigen.

En zo loopt de lijn van den slaaf van Ismaël naar de Joden tegen wie Christus spreekt in Joh. 8. De Heiland geeft n.l. in Zijn uitlatingen „de waarheid zal u vrij maken” (vs. 32) en „indien dan de Zoon u vrij maakt, zult ge werkelijk vrij zijn” (vs. 36) ondubbelzinnig te kennen, dat Hij hen als slaven beschouwt. En

blijkens hun antwoord („wij... zijn nooit iemands slaven geweest”, vs. 33) hebben de Joden dit in Zijn woorden ook gehoord.

Maar **via wien** loopt nu deze slavenlijn?

Om daar achter te komen, moeten we eerst ons afvragen, waarom die Joden uit Joh. 8 slaven zijn, hoewel ze zich zonen wanen.

Nu trof het ons reeds eerder, dat Paulus in zijn brief aan de Galaten over dezelfde dingen spreekt als Christus in Joh. 8. Welnu: daar, in Galaten, vinden we ook het antwoord op de onderhavige vraag. De apostel schrijft n.l. in 4 : 1: „zolang de erfgenaam onmondig is, verschilt hij in niets van een slaaf, al is hij ook eigenaar van alles”. Onder de oude bedeling was Israël, hoewel rechtens zoon, feitelijk slaaf, onderworpen als het was aan de bepalingen der wet.

Het is **de wet**, en dan met name de wet naar farizeese opvatting, die hen in slavernij houdt. Gebod op gebod, regel op regel. En o wee, als ze 't niet nakomen. Want de gerechtigheid voor God, en dus het leven, hangt af van eigen wetsbetrachting, zo is hun geleerd.

Het is dan ook die wet waarvan „de Zoon” hen wil „vrij maken”. Luister maar wéér naar Paulus: „God heeft Zijn Zoon gezonden... om hen die onder de wet waren, vrij te kopen, opdat wij het recht van zonen zouden verkrijgen” (Gal. 4 : 5).

Maar, zal men zeggen, Christus heeft het in Joh. 8 niet over slaven der wet, maar over slaven der **zonde**; zonde waarin ze zullen **sterven** (vs. 21 en 24). Is dan de wet zonde?

„Volstrekt niet!” zegt Paulus in Rom. 7 : 7. Maar toch leert hij ons juist in dat hoofdstuk, dat de wet **in feite** zonde en dood tot gevolg had. „Immers toen wij in het vlees waren (d.i. onder de oude bedeling, vgl. ons vorig arti-

„Bavinck en „De Achttien”

Op het eerste gezicht schijnen ze weinig met elkaar te maken te hebben: Bavinck en „de achttien”. Herman Bavinck een groot theoloog uit het verleden, wiens sterfdag al meer dan veertig jaar achter ons ligt. „De achttien” een zeer actueel verschijnsel, een benaming, die binnen korte tijd in kerkelijk Nederland een begrip geworden is: Negen hervormde en negen (synodaal) gereformeerde predikanten, die zich aaneengesloten hebben tot een soort van permanent comité, dat zich presenteert als stoottroep in de strijd om tot de éne verenigde evangelische kerk van Nederland te komen.

Toch is er een relatie tussen beide. Want we staan voor het feit, dat op het massale congres, dat „de achttien” op 26 mei van het vorige jaar in Utrecht organiseerden, zeer nadrukkelijk een verbinding is gelegd tussen het streven van „de achttien” en datgene, wat Bavinck in zijn tijd reeds naar voren bracht.

Eén van de sprekers op het genoemde congres, Prof. Dr. W. F. de Gaay Fortman, heeft n.l. in een bepaald onderdeel van zijn betoog teruggerepen op Bavinck's prachtige rectorale rede uit 1888 „De katholiciteit van christendom en kerk” en citeerde daaruit de opmerkelijke zinsnede: „Er is geen algemeen Christendom *boven*, maar toch wel *in* de geloofsverdeeldheid aanwezig. Evenmin als ééne enkele kerk, hoe zuiver ook, met de algemeene kerk samenvalt, mag ééne belijdenis, hoe ook naar Gods Woord gezuiverd, met de christelijke waarheid zich vereenzelvigen”¹⁾. Prof. De Gaay Fortman, wiens rede werd gepubliceerd in de door „de achttien” uitgegeven pocket „Aanvaardt elkander”²⁾, verwees hierbij naar het artikel van zijn ambtgenoot aan de Vrije Universiteit, Prof. Dr. J. van den Berg, dat werd opgenomen in de pocket, die „de achttien” al vóór het congres lieten verschijnen: „Van Kerken tot Kerk”³⁾. Prof. De Gaay Fortman sprak er zijn verbazing over uit, dat, bij zijn weten, toen nog niemand op het artikel van Van den Berg was

ingegaan. Ook na het congres is dat, voorzover bekend, niet geschied. Toch is het belijst de moeite waard de uiteenzettingen van Van den Berg nader te overwegen. Er zit voldoende stof tot „meditatie” in!

In het volgende willen we daartoe een poging wagen, waarbij we ons zullen afvragen, hoe Bavinck's visie op de kerk en zijn oordeel over de kerkelijke verhoudingen van zijn dagen geweest is en met name, of er een rechte lijn loopt van Bavinck naar „de achttien” in onze tijd! We kiezen dus ons uitgangspunt in de ongetwijfeld zeer belangwekkende beschouwingen van Van den Berg en om een goede indruk van zijn gedachtengang te geven, laten we hem zelf uitvoerig aan het woord komen.

* * *

Terecht zegt Van den Berg, dat het in deze rede gaat „om wat wij zouden kunnen noemen de relatie tussen verticale en horizontale katholiciteit, tussen de confessionele gemeenschap met de kerk van alle tijden en de actuele gemeenschap met de kerk van alle landen”. Hij citeert een opmerkelijke passage uit Bavinck's rede: „En indien alzoo de katholiciteit van ons christelijk geloof, dan kunnen we ook op kerkelijk gebied ons niet afsluiten, en in afzondering van de eene, algemeene, christelijke kerk heil zoeken voor den jammerlijken toestand, waarin in onze eeuw vele kerken verkeren... Er is geen algemeen Christendom *boven*, maar toch wel *in* de geloofsverdeeldheid aanwezig. Evenmin als eene enkele kerk, hoe zuiver ook, met de algemeene kerk samenvalt, mag eene belijdenis, hoe ook naar Gods Woord gezuiverd, met de christelijke waarheid zich vereenzelvigen”. En vervolgens merkt hij op: „In deze woorden raakt Bavinck de fundamentele problematiek der oecumenische beweging aan; ik denk hier ook aan de vraag, die hij elders in zijn rede stelt zonder dat hij pretendeert haar in absolute zin te kunnen beantwoorden: „Hoe is het mogelijk de katholiciteit der kerk te bewaren en tevens het volstrekt

karakter der waarheid te handhaven?” Uit deze woorden blijkt duidelijk, hoezeer Bavinck een open oog had voor het belang van het oecumenisch aspect der kerk en voor de vele vragen die door dit aspect worden opgeroepen. En al zag hij ongetwijfeld meer dan anderen, toch stond hij in dit opzicht niet alleen: het is dit besef van de katholiciteit de kerk, dat telkens weer naar voren komt in de gang van het gereformeerd kerkelijk leven en dat mee ter verklaring kan dienen voor het feit, dat de gereformeerden nooit zonder meer, aprioristisch, in een simpliserende verzetshouding zich voor de oecumenische beweging hebben afgesloten”.

Het is inderdaad bijzonder boeiend om te zien, hoe Bavinck in zijn eigen Afgescheiden kring — de rede werd gehouden in 1888 bij de overdracht van het rectoraat aan de Theologische School — optreedt als een bezielend en bezielend pleitbezorger van de waarachtige katholiciteit, der kerk, die hij in dichterlijke, soms meeslepende taal verdedigt tegen elke vorm van sectarisme. Bavinck's oratie was allesbehalve een tijdloze, abstract-theologische verhandeling. Tegenover zijn vriend C. Snouck Hurgronje heeft Bavinck openlijk uitgesproken door welke actuele tendens zijn rede werd beheerst: „Mijn oratie hebt ge zeker ontvangen. Bedenk bij de lezing dat ze vooral bestemd is als eenige medicijn voor de separatistische en sectarische neigingen, die soms in onze kerk zich vertoonen. Er is zooveel enghartigheid, zooveel bekrompenheid onder ons en 't ergste is, dat dat nog voor vroomheid geldt”⁴⁾. Dit is dus de achtergrond, waartegen wij Bavinck's gloedvolle en bewogen betoog moeten bezien en beoordelen.

Evenzeer terecht merkt Van den Berg op, „dat iets van het klemmend karakter van het oecumenisch appel, dat onweersstaanbaar naar voren komt uit deze visie op het katholiek karakter der kerk, teloor is gegaan onder de invloed van een pluriformiteitsleer, die, hoeveel waarheidselementen zij ook moge bevatten, in haar eenzijdige beklemtoning van het onzichtbaar aspect der eenheid meer negentiende-eeuws, dan reformatorisch aandoet”. Van

kel), werkten de **zondige** hartstochten die door de **wet** geprikkeld worden in onze leden, om voor de **dood** vrucht te dragen” (vs. 5). „Zonder wet is de zonde dood... Toen echter het gebod kwam, begon de zonde te leven, maar ik begon te sterven, en het gebod, dat ten leven moest leiden, bleek voor mij juist ten dode te zijn; want de **zonde** heeft, uitgaande van het **gebod**, mij misleid en door middel daarvan **gedood**” (vss. 8-11). En zo kan hij dan ook de oudtestamentische wet kwalificeren als „**de wet der zonde en des doods**” (8 : 2).

En zakelijk hetzelfde horen we den apostel zeggen in Gal. 3 : „... indien er een wet gegeven was, die levend kon maken, dan zou inderdaad uit een wet de gerechtigheid voortgekomen zijn. Neen, **de schrift heeft alles besloten onder de zonde**” (vss. 21/2). („Schrift” betekent hier: de op schrift gestelde wet, juist zoals elders van „letter” wordt gesproken, vgl. ons vorig artikel).

En nu willen de Joden van Jezus' en van Paulus' dagen merendeels deze wet maar niet loslaten. Van die wet verwachten ze N.B. hun heil: „zij hebben hun hoop gevestigd op Mozes” (Joh. 5 : 45)¹⁾. Maar daardoor blijven ze (naar Paulus' woord in Gal. 3 : 22; vgl. ook vs. 23 !) gevangen onder de zonde.

„... daarom blijft uw zonde”, zei Jezus eens tegen de Farizeeën (Joh. 9 : 41). Waarom? „Omdat gij zegt: wij zien”. De Farizeeën zeggen: wij hebben een paar goede ogen en vinden dus de weg wel; volgt ons maar, blinden (vgl. Rom. 3 : 19). Dat zeggen zij „steunend op de **wet**” (Rom. 3 : 17) tegen de schare die de wet niet kent. Dus wijzen ze den enigen Leidsman, Jezus Christus, af. Maar daarom blijft hun zonde.²⁾

Door zich op te sluiten in de wet pantseren ze zich tegen de genade. Door hun toevlucht bij Mozes te zoeken ontvluchten ze Jezus Christus.

En nu nogmaals: wie is de slaaf uit Joh. 8 vers 35?

Het antwoord begint nu wel duidelijk te worden, maar wil ons misschien nog maar moeilijk over de lippen. Laten we het dan niet zelf geven, doch het ons door de Schrift met zooveel woorden laten voorzeggen.

De brief aan de Hebreëën spreekt in hoofdstuk 2 over Christus die door Zijn dood wilde „**bevrijden** hen die gedurende hun ganse leven door angst voor de **dood** tot **slavernij** gedoemd waren” (vs. 15). Wie waren dat? „**Het zaad van Abraham**” (vs. 16).

Hier horen we weer de bekende motieven: Abrahams zaad, slavernij, dood, bevrijding.

Maar nu moeten we verder lezen. Welke figuur duikt dan — wij zouden, oppervlakkig lezend, misschien zeggen: plotseling — op? Mozes! Mozes, die de mindere van Christus wordt genoemd, omdat „Mozes wel getrouw was in Gods **huis** als **dienaar**, maar Christus als **Zoon** over **Zijn huis**” (3 : 5-6).

Daar hebben we den „slaaf in huis” die de tegenhanger vormt van Christus als „zoon in huis”.

Mozes was „slaaf” in het huis Gods. Hij heeft „dienst” gedaan. Zijn functie was maar van tijdelijke aard, duurde slechts tot Christus kwam. Als Deze verschijnt, moet hij verdwijnen (vgl. Hebr. 8 : 13), is het met zijn dienst gedaan.

Wat de Hebreëërbrieffschrijver hier zegt van Mozes, zegt Paulus van de wet: „**de wet** is een „paedagoog” voor ons geweest tot

Christus” (Gal. 3 : 24). Want een „paedagoog” was in de oudheid... een **slaaf!**

„Nu echter het geloof gekomen is, zijn wij niet meer onder den „paedagoog” ” (vers 25). Nu Christus er is, zegt de Heere: „wet, verdwijnt”; anders uitgedrukt: „Mozes, ga heen”. God wijst den slaaf de deur, om aan den Zoon voor eeuwig de heerschappij te laten in Zijn huis.

D. Holwerda

¹⁾ Dat ligt in de lijn van hun „vertrouwen op vlees” (vgl. voor de uitdrukking Fil. 3 : 4), waarop we in Joh. 6 : 63 stieten (zie ons vorig artikel).

²⁾ Dit woord van den Heiland tegen de Farizeeën moeten wij ook in rekening brengen, als we Hem in het begin van Joh. 8 horen zeggen: „wie van u zonder zonde is, werpe het eerst een steen naar haar” (vs. 7). Zij zitten zelf met **onverzoende**, en — zolang ze in hun vertrouwen op eigen gerechtigheid volharden — **onverzoenlijke** schuld. Daarom ontzegt Christus hun het recht om een ander te vonnissen. Wie kerkelijke tucht wil oefenen, aan dien wordt niet als eis gesteld, dat er geen zonde of zwakheid in hem is overgebleven, maar dat hij wil leven van genade.

Dit is ook de sleutel voor het verstaan van Matth. 7 : 1-5 „oordeelt niet... doe eerst de balk uit uw oog weg...”. Het gaat ook daar tegen de rechtspraak der **Farizeeën** („huicelaar”, vs. 5, is een typische aanduiding van schriftgeleerden en Farizeeën, vgl. Matth. 23 : 13-29). Dat blijkt nog duidelijker uit de parallelplaats, Luc. 6 : 37 en 41/2, waar men er tussen geschoven vindt: „Kan een blinde een blinde geleiden? Zullen zij niet beiden in een put vallen?” Dat is blijkens Matth. 15 : 14 op de **Farizeeën** gemunt. Men moet er zich dus wel voor wachten, met dergelijke uitspraken der Schrift de tucht in de **Christ-elijke** kerk lam te leggen.

den Berg laat zien, hoe iets daarvan ook in de rede van Bavinck te vinden is, en werpt de vraag op, of het niet deze visie op de eenheid der kerk geweest is, die het vele gereformeerden vroeger mogelijk maakte en vandaag nog maakt, zich met een niet al te ongerust geweten toe te sluiten voor de roepstem der oecumenische beweging. We worden hier aanstonds herinnerd aan de hartstochtelijke en felbewogen betogen van K. Schilder, die de orthodoxe gelovigen van Nederland met grote aandrang op het hart bond om in de weg van gehoorzaamheid aan het evangelie te komen tot zichtbare kerkelijke eenheid⁵⁾. Tegelijkertijd is er een onmiskenbaar verschil: waar Van den Berg de roepstem van de oecumenische beweging blijkt als de echo van de roepstem van het evangelie beschouwt, daar zou Schilder ongetwijfeld de stem der oecumenische beweging als een gestoorde weergave van de stem van het evangelie hebben gekwalificeerd.

* * *

Hoe staat het nu echter met Bavinck? Luisteren we verder naar Van den Berg. Juist omdat in vroeger tijd de eenheidsdrang werd afgeremd door de pluriformiteitsgedachte, zijn er, zo zegt hij, „vandaag duidelijk perspectieven te constateren wat de houding der Gereformeerde Kerken met de oecumenische beweging betreft. Voor het katholiek geluid, dat uit Bavincks rede tot ons komt, zijn vandaag de oren wijd geopend, terwijl de neutraliserende invloed die ten aanzien van de concrete uitwerking van dit alles zou kunnen uitgaan van een pluriformiteitsgedachte zoals wij die ook bij Bavinck even meenden aan te treffen, vandaag bezig is weg te vallen, zowel ten gevolge van een nieuwe bezinning op het reformatorisch kerkbegrip als ten gevolge van een steeds sterker wordende confrontatie met de nood der verdeeldheid”.

Wat dit laatste betreft, kan men Van den Berg zonder meer bijvallen. Bremmer, die in het laatste deel van zijn dissertatie de balans opmaakt van de ontwikkeling der gereformeerde theologie sedert Kuiper en Bavinck, merkt op, dat onder de hedendaagse theologen voor de pluriformiteitsleer als zodanig „weinig sympathie” bestaat⁶⁾. Ongetwijfeld zijn het niet in de laatste plaats de kritische analyses van K. Schilder geweest, die, ondergronds doorwerkende, althans zijdelings deze kentering der meningen hebben bevorderd. Maar, wat de eerste vaststelling van Van den Berg aangaat, laat zich de vraag niet onderdrukken, of inderdaad voor de boodschap van Bavinck aangaande de katholiciteit der kerk de oren wijd geopend zijn. Dat staat m.i. nog te bezien! Want het gevaar is niet denkbeeldig, dat men de door Bavinck bepleite katholiciteit verkeerd verstaat, doordat men aan wezenlijke elementen uit zijn gedachtengang voorbijgaat, of uit sommige onderdelen daarvan foutieve conclusies trekt.

Vraagt men naar bewijs? Bavinck heeft het zelf geleverd! Bij voorbeeld in een kleine, maar betekenisvolle polemiek met de merkwaardige theoloog. Dr. Ph. J. Hoedemaker. Hoedemaker gaf n.l. in het blad „De Gereformeerde Kerk” van Bavinck's in druk verschenen oratie een recensie, waarin hij zijn grote waardering daarvoor uitte. Tevens verklaarde hij echter uit de lectuur van de rede de indruk te hebben gekregen, dat het Bavinck in de Christelijke Gereformeerde kerk te bekrompen en te benauwd werd. Men ziet: Hoedemaker proefde ontegenzeggelijk iets van de achtergronden van Bavinck's oratie; hij trof daarmee bij Bavinck een zeer gevoelige snaar. Bavinck voelde Hoedemaker's kanttekening als een uitdaging aan en liet het er niet bij zitten. Zoals wel vaker bij hem het geval was, dreef juist het onloochenbare waarheids-

element in de beoordeling van de geestverwante tegenstander, hem tot de publicatie van een geladen reactie in De Bazuin. Hij schreef het volgende: „Reeds de keuze van het onderwerp schijnt U te bewijzen, dat het mij, gelijk velen, in de Christ. Geref. Kerk te benauwd wordt. Ik kan daartegenover alleen de verzekering geven, dat ik mij in de Christ. Ger. Kerk ook bij volle erkenning van de gebreken die haar aankleven en waarvoor ik niet blind ben, veel beter thuis gevoel dan in de valsche en diep onware positie, waartoe het synodaal verband van het Ned. Herv. Kerkgenootschap de Gereformeerden dwingt.”

Dit woord, nog geen drie maanden na zijn pleidooi voor de erkenning van de katholiciteit der kerk aan het papier toevertrouwd, is een van de scherpste uitspraken, die Bavinck ooit over de kerkelijke situatie van gereformeerd Nederland in zijn dagen deed. Maar wanneer men de volle Bavinck wil leren kennen en zich afvraagt wat „katholiciteit” in concreto bij hem betekent, dan zal men deze uitlating niet buiten beschouwing mogen laten!

Trouwens, al drukte Bavinck zich meestal voorzichtiger en terughoudender uit, de principiële stellingname, die hem zijn reactie op Hoedemaker in de pen gaf, heeft hij ook bij andere gelegenheden steeds verdedigd. Dat blijkt o.m. heel duidelijk uit zijn bespreking van de brochure van J. H. Gunning „Onze zonde”, waarin deze edele ethische hoogleraar er openlijk voor uitkomt, dat het verkeren onder de organisatie der Nederlandse Hervormde Kerk hem tot zonde geworden is. Bavinck schrijft dat het ernstige woord van Gunning een dure verplichting oplegt: men moet aan zulk een zondige toestand een einde maken. Over de wijze, waarop dit dient te geschieden, is daarmee weliswaar nog niets beslist. „Maar” — zo luidt het slot van de bespreking — „wie zijn weg gaat, alleen ziende in het gebod en blind in de toekomst, die is tot groote dingen bekwaam. Misschien komt hij, waar hij niet wezen wilde; maar hij komt toch daar, waar hij behoort te zijn”⁸⁾.

Enige tijd later geeft Bavinck zijn oordeel over het reorganisatievoorstel, dat door Gunning samen met Hoedemaker en Kromsigt werd gelanceerd. Daarin treft ons, dat Bavinck het euvel niet allereerst in de organisatie zoekt, zodat na de vervanging van deze organisatie door een andere bestuursvorm de zaak gezond zou zijn. „Het kwade zit lang niet alleen en ook niet in de eerste en voornaamste plaats in de Synodale organisatie, maar het zit in de kerk zelve, in de dooreenmenging van waarheid en leugen, van geloof en ongeloof, van belijders en bestrijders van Christus. Met afwerping van het Synodale juk en invoering van een presbyteriaal kerkregiment — stel al, dat dit geschieden kon, zonder dat het tot scheuring kwam — ware nog niet veel geholpen”⁹⁾.

* * *

Om Bavinck's visie op de kerk en speciaal op haar katholiciteit volledig te leren kennen is het voorts ook van belang, ja, noodzakelijk, in rekening te brengen wat hij over de Afscheiding van 1834 opmerkt.

Het ging bij die Afscheiding, zo verklaarde hij bij de herdenking daarvan in 1884, om de handhaving van de waarheid, de waarheid van het Evangelie. Deze handhaving der waarheid waarom het de leidende figuren van de Afscheiding vóór alles was te doen, was tegelijk „een terugkeer naar de waarheden in de 17e eeuw te Dordrecht verdedigd”. Bavinck wees er daarbij op dat deze worsteling om bij de waarheid Gods te blijven door de grote massa der christenen niet werd gewaardeerd en gesteund. Zij was „niet bekoorlijk voor de groote menigte. Het oud verleden kon het hart niet streelen; daarom had de Scheiding ook geen vat op

hen. Zo lieten velen haar geheel aan eigen worsteling over”. Maar ondanks deze onverschilligheid en tegenstand „heeft de Scheiding de waarheid gered, bewaard en bevrijd. Dat is haar eere.”

Wat uit het in praktijk brengen van deze scheiding in de toekomst worden zou wisten de Afscheidenen niet. Zij wisten daar zo weinig van dat de akte van Afscheiding sprak van een Scheiding „totdat de Nederl. Herv. Kerk terugkeert tot den dienst des Heeren.” Maar toch ging de Scheiding voort „en zoo zal het ook blijven: scheiding, totdat de kerk weer één zal zijn, en Gods waarheid alleen zal heerschen. Dit was kort en naar waarheid het beginsel en de kracht der Scheiding.”

Door zo de waarheid Gods te handhaven en met het oog daarop een scheiding te proclameren en te realiseren ten opzichte van allen die de waarheid van het Evangelie tegenstaan, hebben de mannen van de Afscheiding het „leugenvaandel” der toenmalige gangbare theologie „aan flarden” gescheurd. „Tegenover het gewaande licht stelden zij de duisternis van het verstand. Tegenover de zonde Gods heilige toorn. Tegenover den wijze van Nazareth, Jezus, de Profeet, Priester en Koning. Tegenover den Nut's geest, de realiteiten der Openbaring Gods”. Die waarheid hebben de Afscheidenen „niet ontdekt, maar gered en gehandhaafd... Mensenleeringen verwerpende, leefden zij alleen bij 's Heeren Woord.”

Bavinck wees er daarbij op dat de Scheiding in de zin waarin de Afscheidenen die tot stand brachten in heel het leven moet worden doorgetrokken. Het gaat daarbij immers om de scheiding tussen Reformatie en Revolutie. Groen was daarin voorgegaan. Al deed hij dat niet ten volle. Ten aanzien van de kerk kwam Groen immers niet verder dan tot een blijvend protest. „Onze mannen hebben echter die scheiding ook op de Kerk toegepast, door uitbanning van de leugenginselen der Revolutie.” Maar zij gingen verder. „Zij stichtten al spoedig afgescheidene Christelijke Scholen. En tot welk een uitgebreidheid is dat beginsel niet gekomen! Hoe is dat doorgewerkt. Een antirevolutionaire partij werd gevormd. Nog steeds verrijzen scholen als protest tegen die van zoogenaamd algemeen belang en neutraal beginsel. De Vrije Universiteit staat daar als een bewijs van de scheiding dier beginselen, naast de Universiteiten van staatswege. Ja, dat beginsel werkt nog steeds voort. In één woord: de Scheiding was een profetische daad, waardig dat men ze bezinge in een lied.”

Bavinck legt er daarbij alle nadruk op dat deze scheiding tussen de waarheid Gods en wat daar tegenin gaat inderdaad in heel het leven moet voltrokken worden. „Wij moeten uit het leven en verstand verwijderen de zonde; uit het hart de leugen. Alzoo moeten wij ons zelf in de Gemeente, in de maatschappij, in ons beroep zuiveren door in die richting te arbeiden. Geen verzoening met de Revolutie-beginselen is hier mogelijk, wel verdrijving, wel scheiding.”

Deze scheiding mag evenwel geen seculair karakter vertonen! Ze mag er nimmer toe leiden dat de geloovigen zich afsluiten van het leven der wereld. „Het geloof moet met zijn krachtige beginselen alles doortrekken, op ieder terrein van het leven”. De afgescheiden vaders konden dat in de eerste tijd niet. „Zelfs hebben zij Nederland aan het ongeloof prijs gegeven door verhuizing naar een ander werelddeel”. Zo moet het evenwel niet. „Indien wij van Christus zijn wordt alles het onze. Dan geven we niets prijs. Dan is geen gebied voor ons te profaan. Geen gave is er of zij wordt met dankzegging genoten.” Afscheiden zijn in de ware zin van het woord is „daarom een jagen en dorsten naar de Kerk die eerst volmaakt zal zijn als ze alle Christenen om-

vatten zal in het Koninkrijk der hemelen" 10).

* * *

Het is jammer, dat de „achtien”, en met name de gereformeerde „negen”, het aspect van Bavinck's visie op de kerk, zoals dat in zijn beoordeling van de Ned. Herv. Kerk en zijn waardering van de Afscheiding tot uitdrukking kwam vrijwel niet in rekening hebben gebracht.

Mannen als Herman Ridderbos, J. Schelhaas en anderen spraken ten minste als hun mening uit dat in de eerste pocket van „de achtien” („Van kerken tot kerk”) het gereformeerde standpunt slechts zeer zwak doorklinkt. Wanneer men zich nu desondanks op Bavinck beroept, dreigt het gevaar, dat men de „katholieke” Bavinck losmaakt van de „gereformeerde-kerkelijke” Bavinck, en zodoende van Bavinck een vertekend beeld geeft. Want Bavinck heeft tussen het katholieke en het gereformeerde nooit een tegenstelling gezien, al vereenzelvigde hij ze niet zonder meer. Integendeel heeft hij in het gereformeerde het katholieke willen beleven en belijden. De gematigd orthodoxe Utrechtse hoogleraar J. J. van Oosterzee voerde de zinspreuk: „Christianus Evangelicus mihi nomen, Reformatus cognomen”, „Christelijk-evangelisch is mijn naam, gereformeerd mijn bijnaam”. Bavinck stelde echter, dat gereformeerd geen aanvulling, geen „cognomen” van christelijk is. „Het Gereformeerde is niets dan het Christelijke zelf, zooals het, in de Roomsche kerk verontreinigd, weer in de dagen der Reformatie gezuiverd werd”. Natuurlijk was Bavinck nuchter genoeg om toe te stemmen, dat in de concrete werkelijkheid van de kerk „christelijk” en „gereformeerd” niet zonder meer samenvallen. Hij erkent volmondig dat „gereformeerd” naast de op de woordafleiding gebaseerde betekenis van: het gezuiverde, gereinigde christelijke ook de historische zin heeft van, zoals hij het uitdrukt, het prisma, waarin voor ons het licht der christelijke waarheid zich breekt, de bedding, waarin deze ons toevloeit 11). Christelijk wijst z.i. op het uitgangspunt, de bron; gereformeerd op de historie, op de bedding, waardoor de christelijke waarheid ons toevloeit.

Maar al stelt Bavinck het christelijke en het gereformeerde niet zonder meer gelijk, toch heeft hij er steeds naar gestreefd beide zo dicht mogelijk bij elkaar te houden. Het is dus een misverstand te denken, dat men de voluit oecumenisch-christelijke, echt-katholieke Bavinck overhoudt na aftrek van het bij hem aanwezige kerkelijk-gereformeerde element. Bavinck zelf zou als eerste tegen deze mening geprotesteerd hebben. Hij zag het juist als zijn opdracht om als gereformeerd gelovige en theoloog tegelijk een christelijk gelovige en theoloog te zijn. Dat deze opdracht zwaar was, heeft Bavinck diep beseft. Het is eenvoudiger om of door het gereformeerde of door het christelijke een streep te halen dan wel een van beide alleen maar pro memorie uit te trekken. Maar de zwaarte van deze taak heeft Bavinck er niet van afschrikt zich met al zijn kracht voor de vervulling ervan in te zetten. Daarin ligt zijn onvergankelijke grootheid.

Met het oog hierop is het jammer dat tijdens het congres van de achtien de „volle” Bavinck niet aan het woord is gekomen. Te meer, omdat hij als een echt katholieke belijder wel kerkelijk, maar beslist niet kerkistisch was. Als de gememoreerde uitspraken afkomstig waren van een kerkist, zou men er iets in kunnen proeven van een krampachtig streven om eigen kerkelijke positie onaantastbaar te maken en alles, wat zich buiten de grenzen van de eigen gemeenschap afspeelt, als waardeloos af te doen. Een kerkist is hij, die in de strijd der geesten de eigen kring met een ijzeren gordijn wil afgrenzen van de omringende we-

reld en die vanuit een schijnbaar veilige ivoren toren „hen die buiten zijn” onder schot tracht te nemen. Maar Bavinck is nooit zo'n kerkist geweest en hij heeft zijn afkeer van het kerkisme nimmer onder stoelen of banken gestoken. Op allerlei wijze treedt dat naar voren.

Terwijl hij op werkelijk indrukwekkende wijze het katholiek karakter van de Afscheiding van 1834 in het licht stelde 12), laat hij tegelijkertijd een indringende waarschuwing horen tegen de gevaren, die het afgescheiden-zijn bedreigen. „De geschiedenis heeft bewezen, hoe gescheidene kerken bloot staan aan het ernstig gevaar, om haar eigen beginsel en standpunt tot een bestanddeel der waarheid te maken en alzoo den weg der secte op te gaan” 13). De kerk mag zich nooit zo isoleren, dat zij zich in feite als een secte gaat openbaren. Want elke secte, „die eigen kring voor de eenige kerk van Christus houdt en uitsluitend in het bezit der waarheid zich acht, kwijnt en sterft weg, als een tak, die van zijn stam is gescheurd”.

Niet minder opmerkelijk zijn enkele uitspraken in de brede bespreking, die hij wijdde aan de brochures van F. M. ten Hoor en A. Kuyper, waarin het verschil tussen de Afscheiding en de Doleantie werd besproken. „Aan een nieuw dogma over de kerk hebben we waarlijk geen behoefte. Vooral niet, als dit er toe leiden zou, om de Afscheiding nog meer te verheerlijken, als men dat in sommige kringen reeds doet”. „Een klein ziertje meer bescheidenheid ware op sommige bladzijden van Ds. ten Hoor's geschrift niet misplaatst geweest, en kon, over het algemeen, ons Afscheidenen geen kwaad” 14). Zijn principiële bezwaar richt zich o.m. daartegen, dat men buiten een bepaald kerkelijk instituut „nog wel een verbond maar geen kerk meer erkent”.

Hoe ver Bavinck van het kerkisme afstaat, blijkt vervolgens wel heel duidelijk uit het feit, dat hij, wanneer hij de gelovigen in de Hervormde kerk opwekt om de hand aan de ploeg te slaan, er geen ogenblik aan denkt hun bij hun reorganisatiepogingen de methode van Afscheiding of Doleantie dwingend voor te schrijven. „Of die reformatie dan geschiedt op de wijze der Scheiding van 1834 of naar de methode der Doleantie van 1886, doet minder ter zake. Mischien is er een derde weg, die nog uitnemender is”. Voor Bavinck is de hoofdzaak, „dat alle Gereformeerden in den lande weer saam vereenigd worden in eene kerk” 15). Typerend is voorts, dat Bavinck steeds van harte bereid was om ten aanzien van alles, wat het koninkrijk van God bevorderde, positieve waardering uit te spreken, ook al koesterde hij ernstige bezwaren. Bijzonder verrassend is in dit opzicht wat hij over Zinzendorf schrijft. Hij verzwijgt zijn diepgaande bezwaren niet. „Zijne theologie was Christologie, eene miskenning van den Vader en van zijn werk in schepping en natuur”. Maar dit belet hem niet om tevens te zeggen: „Hoe goed doet het dan en hoe verruimt het het hart, om bij de herdenking van het leven en de werken van dezen man te mogen gelooven, dat God meer dan eene zegen heeft en dat Hij zijne gaven, gaven van natuur en gaven van genade, mildelijk uitdeelt ook buiten de grenzen van zuivere kerken en rechtzinnige belijdenisschriften!” 16).

* * *

Zo heeft Bavinck steeds geworsteld om — we nemen graag de fraaie benamingen van Van den Berg over — zowel aan de verticale als aan de horizontale katholieciteit recht te doen. Tot het uiterste heeft hij zich ingespannen om enerzijds het ongerepte evangelie en de zuivere kerkvorm te handhaven, anderzijds de band met alle gelovigen vast te houden. Men kan natuurlijk de vraag opwerpen, in hoeverre Bavinck erin geslaagd is de verhouding, waarin deze ver-

ticale en horizontale katholieciteit tot elkaar staan, tot algehele klaarheid te brengen. De latere bezinning op het wezen en de aard der kerk in gereformeerde kring heeft stellig op verschillende punten winst gebracht, die soms tot wijziging van inzicht leidde. We zagen Van den Berg en Bremmer daarop reeds attenderen. Maar Bavinck heeft — en dat is zijn blijvende verdienste — in elk geval diep beseft, dat geen enkele „kerkbeschouwing” juist is, die bepaalde zijden van de werkelijkheid der kerk theoretisch verwaarloost en praktisch negeert. De heilzame les, die wij van hem kunnen leren, is dat wij, om tot een juiste visie op de kerk te komen, onze ogen naar alle kanten open moeten houden. Misschien heeft het ter harte nemen van deze les ten gevolge, dat onze visie op de kerk nooit „kant en klaar”, nooit helemaal „af” is. Dat is dan echter geen nadeel. Want oogkleppen maken het een mens gemakkelijk, maar ze ontnemen hem het zicht op een groot stuk van de werkelijkheid. De onoverzichtelijkheid van de werkelijkheid mag ons er nooit toe verleiden die werkelijkheid eigenmachtig te besnoeien net zolang totdat ze past in ons systeem.

J. Veenhof

1) **De katholieciteit van Christendom en Kerk**, Kampen, 1888, blz. 52.

2) **Aanvaardt elkander**, Tweede publicatie in de reeks Van Kerken tot Kerk, Carillon-reeks, Amsterdam, 1962. In deze pocket is o.m. een verslag van het Utrechtse congres opgenomen. De rede van Prof. De Gaay Fortman „Van Kerken tot Kerk” vindt men op blz. 37-53.

3) **Van Kerken tot Kerk**, Carillon-reeks, Amsterdam, 1961, 91-115. De citaten in de tekst zijn alle aan dit artikel ontleend.

4) Geciteerd door V. Hepp, **Dr. Herman Bavinck**, Amsterdam, 1921, 147.

5) Men beluistert vooral het indringende appél van Schilder in diens „**Ons aller Moeder**” **anna Domini 1935**, Kampen, 1935.

6) R. H. Bremmer, **Herman Bavinck als dogmaticus**, Kampen, 1961, blz. 363.

7) **De Bazuin**, 37e jrg. no. 8, 22 febr. 1889. De opmerkingen van Hoedemaker — in **De Gereformeerde Kerk**, no. 19, worden in Bavinck's „Ingezonden” gereleveerd.

8) **De Bazuin**, 49e jrg. no. 23, 7 juni 1901.

9) **De Bazuin**, 49e jrg., no. 34, 23 aug. 1901.

10) **De Bazuin**, 44e jrg., no. 44, 31 Oct. 1884.

11) **De Vrije Kerk**, 8e jrg., 1882, 102.

12) Bijzonder treffend in **De Bazuin**, 38e jrg., no. 49, 5 dec. 1890.

13) **De Bazuin**, 37e jrg., no. 39, 27 sept., 1889.

14) **De Bazuin**, 38e jrg., no. 48, 28 nov. 1890.

15) **De Bazuin**, 49e jrg., no. 34, 23 aug. 1901.

16) **De Bazuin**, 48e jrg., no. 22, 1 juni 1900.

PERSSCHOUW

Over de „schorsing” van ds Van der Ziel

Na de bekend geworden feiten en de verklaringen van de meerderheid en de minderheid van de kerkeraad van Groningen-Zuid te hebben gememoreerd, schrijft ds H. Veltman in „Ons Kerkblad”, orgaan ten dienste van de Gereformeerde Kerken in de provincie Utrecht over de „schorsing” van ds Van der Ziel het volgende:

Dit is het dan wat min of meer officieel is gepubliceerd.

Nogmaals: het is voor een „buitenstaander” wel heel moeilijk om hier tot een rechte beoordeling te komen. Men weet niet alles van „oorzaken en achtergronden”.

Maar een paar dingen moeten toch zeker merkwaardig (om geen ander woord te gebruiken) genoemd worden.

1. Ondanks de oordelen van Groningen-N. en de classis Groningen handhaaft de meerderheid van de ter vergadering nog aanwezige ambtsdragers van Groningen-Z. (die, volgens de „9” een minderheid van het totaal aantal ambtsdragers is) haar oordeel: schorsingswaardig; en zet dit oordeel om in een daad van schorsing. Heeft zo het vragen van advies bij de zusterkerken nog veel zin en veel waarde?

2. Wat was er toch in het advies van de classis, dat die kerkeraadsminderheid tot de conclusie kon brengen: we behoeven dit niet voor vast en bondig te houden naar art. 31 der K.O., want dit advies is in strijd met het Woord Gods, de N.G.B. en de K.O.?

3. Naar art. 79 K.O. mag een kerkeraad op z'n eentje niet tot schorsing van een dienaar des Woords overgaan. Doet men dit toch, dan gaat men de weg van de willekeur en is de ambtspositie van geen enkele predikant meer veilig.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF
Tijdelijk adres van de Redactie:
J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak.
Dr. W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw“:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-15450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220,
Zeist. Giro 233117.

4. Nu de getuigenissen van twee „partijen“ in Groningen-Zuid m.b.t. de beleving door ds. Van der Ziel van het apostolisch voorschrift in Ef. 4 vers 3 zo vierkant tegenover elkaar staan, wordt het voor „buitenstaanders“ (en misschien ook wel voor „binnenstaanders“, i.c. de leden van de Kerk van Groningen-Z) een benauwende vraag: wie verstoort daar toch de vrede, wie verbreekt daar toch de eenheid des Geestes? Of is men misschien samen zo ver gekomen, dat men de stem van de Heilige Geest niet goed meer kan verstaan en wordt Hij in zijn gemeenschap-stichtende arbeid door allerlei zondig-menselijke kleinzieligheden en elkander-niet-willen-verdragen-in-(sommige)-geschilpunten al te veel tegengestaan?

Er zouden nog meer vragen en opmerkingen te maken zijn.

Maar 't gaat vakantie-tijd worden — en de ruimte in O.K. is mee daardoor beperkt. Waar nog bij komt: deze zaak is in sommige opzichten zo onhelder en is in alle opzichten zo droevig, dat je er maar 't liefst helemaal het zwijgen toe zoudt willen doen.

Wat het droevigst in heel deze zaak is?

Wel: de apostel Paulus zegt in datzelfde Ef. 4 (dat prachtige hoofdstuk over de eenheid der Kerk!) in vs. 11, 12: „En Hij (de verhoogde Christus) heeft zowel apostelen als profeten gegeven, zowel evangelisten als herders en leraars, om de heiligen toe te rusten tot dienstbetoon, tot opbouw van het lichaam van Christus“.

Groningen-Z. heeft eenmaal, als het goed was, de herder-en-leraar A. van der Ziel als een gave van Christus aanvaard. Maar deze gave wordt thans (door een deel van kerkeraad en gemeente) niet meer als een gave gewaardeerd: men wil haar nu kwijt....; zij kan niet meer dienen „tot opbouw van het lichaam van Christus“....

Maar is dat oordeel juist? En wil deze herder-en-leraar ook niet meer, naar de normen die de verhoogde Christus daar Zelf voor stelt, die opbouw dienen?

De moeiten en het verdriet zijn groot in Groningen-Z.

En wie onzer zou geen verdriet hebben over deze gang van zaken in die Kerk? Als Paulus nog leefde, zou hij dan aan deze Kerk hebben kunnen schrijven (aan ons kunnen schrijven) wat hij schreef aan de gemeente te Efeze (1 : 15): „Daarom houd ook ik, gehoord hebbende van uw geloof in de Heere Jezus en van uw liefde tot alle heiligen, niet op te danken“? Maar hij zou wel kunnen schrijven (en wat hij schrijft bidden wij ook voor de verscheurde Kerk van Gron.-Z.): „u gedenkende bij mijn gebeden, opdat de God van onze Heere Jezus Christus, de Vader der heerlijkheid, u geve de Geest van wijsheid en van openbaring om Hem recht te kennen: verlichte ogen uws harten...“ Dan alleen kunnen de wegen (weer) recht zijn voor Hém! Ziet, hoe goed en hoe lieflijk is het, als broeders óók tezamen wónen!

Ds. Meester liet zich in de Kerkbode van de Gereformeerde Kerken in Noord-Holland als volgt van deze „schorsing“ uit.

De dagbladen brachten het bericht dat ds A. van der Ziel geschorst is door zijn kerkeraad voor wat betreft de „bediening van zijn ambt“. Met deze woorden vermeldde het „Gezinsblad“ de

schorsing in het nummer van 9 juli. „Trouw had reeds in het nummer van zaterdag 6 juli de schorsing gepubliceerd.

Het mag bekend worden geacht dat de kerkeraad van de gemeente van Groningen-Zuid reeds maanden geleden bij meerderheid van stemmen heeft uitgesproken, dat ds Van der Ziel schorsingswaardig was. De kerkeraad verzocht de kerkeraad van de genabuurde kerk (Groningen-Noord) medewerking tot de schorsing te verlenen. Dit laatste in overeenstemming met art. 79 K.O. In dit artikel wordt immers gezegd, dat, wanneer „dienaren des Goddelijken Woords, ouderlingen of diakenen een openbare grove zonden bedrijven, die der kerk schandelijk, of ook bij de Overheid strafwaardig is“, de dienaren des Woords enz. alleen geschorst zullen worden door voorgaand oordeel des kerkerads „en der naastgelegen gemeente“. Deze genabuurde kerkeraad weigerde medewerking tot de schorsing te verlenen omdat hij blijkbaar van oordeel was, dat ds Van der Ziel geen openbare grove zonde had begaan welke hem schorsingswaardig maakte.

Men zou zo zeggen toen was de zaak klaar. De kerkeraad van Groningen-Zuid had toen reden om te zeggen: nu niet over schorsing spreken.

Dit laatste zeide deze kerkeraad niet. Toen de genabuurde kerkeraad had gezegd: wij werken niet mee, wendde de kerkeraad zich tot al de zusterkerken van de classis Groningen. De classis Groningen weigerde ook — zij het met een „krappe meerderheid“ — naar wij vernamen. Men zou denken: toen was de zaak van de baan. Ds. van der Ziel wordt niet geschorst. Hij kan niet geschorst worden in zijn bediening. Dat is op de vergadering van al de kerken van de classis Groningen uitgesproken. Toch deed de kerkeraad het. Naar wij vernamen in een vergadering waarin de helft der leden niet aanwezig was. Men krijgt van uit de verte de indruk: daar was dus in de kerkeraad een groep, die door dik en dun ds Van der Ziel wilde schorsen (en natuurlijk afzetten!). Dit laatste zeggen wij er niet zo maar bij. Wanneer een dienaar des Woords in zijn dienst moet worden geschorst dan betekent dat, dat, als hij zich niet bekeert, hij na verloop van enige tijd afgezet zal moeten worden.

Deze gang van zaken geeft reden tot ernstig nadenken en bezinning. Temeer omdat zulk een handelwijze niet voor het eerst in onze kerken is toegepast. In Noord-Holland hebben wij een soortgelijke gang van zaken meegemaakt te Beverwijk. Daar is de dienaar des Woords aan de kant gezet door de kerkeraad terwijl de genabuurde kerk zei: wij werken niet mede aan zijn schorsing. Men heeft zich op de classis beroepen en de classis zeide: niet schorsingswaardig. Toen heeft de kerkeraad de dienaar des Woords verboden zijn bediening uit te oefenen.

In de Kamper Kerkbode van 13 juli toonde ds. G. Visee zich zeer verontrust over de gang van zaken in Groningen. Hij herinnerde aan de dagen der vrijmaking. Hij schreef: in de dagen der vrijmaking hebben we scherp toegezien of schorsingen wel overeenkomstig de K.O. geschieden. Dat geschiedde lang niet altijd. Soms schorsten meerdere vergaderingen, soms zocht een kerkeraad, als de genabuurde kerk medewerking weigerde, haastig hulp van een andere kerk die wel schorsingswillig was. Die zonden hebben we breed uitgemeten, aldus ds Visee. Maar wat gebeurt er nu bij ons zelf? Dat een kerk zonder bewilliging van de genabuurde kerk en tegen het advies der classis in een dienaar schorst. Gij, die anderen oordeelt, doet gij dezelfde dingen?

Er is over deze gang van zaken meer te zeggen dan wij hier opmerkten op dit moment. Deze keer volstaan wij met onze ernstige verontrusting en bezorgdheid uit te spreken over dit ingaan tegen duidelijke uitspraken van onze kerkerode. Het begint er op te lijken dat wanneer ergens een groep mensen een dienaar des Woords niet mag, men hem dan aan de kant zet — hoe dan ook — tegen alle gemaakte afspraken en overeenkomsten in. Wij aarzelen niet uit te spreken dat dit zó niet kan en niet mag.

Wij begrijpen wel dat de broeders, die geschorst hebben dit onder biddend opzien gedaan hebben. Dat maakt de hele zaak des te ernstiger.

KERKNIEUWS

Aangenomen naar Enschede-Z.: M. J. C. Blok te Utrecht N.W.

Uitzending Kerkdienst via radio: Zondag 18 augustus, de middagdienst om 5 uur van de Kerk te Pieterburen. Voorganger: ds. B. van Riet.

ADRESSEN:

Ds. J. H. Veeffkind, Pastorie „Klein Sowirog“, Kuiperweg 70, Buitenpost, tel. 05115-464, postrek. 1152191; **Geref. Kerk Voorthuizen:** B. Roorda, Gerard Doustr. 19, Voorthuizen; **Geref. Kerk Almelo:** telefoon 05490-5219.

Can. Ref. Churches. De classis West van de Can. Ref. Churches aanvaardde het volgende voorstel:

De classis heeft kennis genomen van de stukken, haar voorgelegd ter approbatie van het beroep op Ds. Moerkoert van Kanangger, Sumba.

De classis heeft daaruit geconstateerd, dat deze predikant wettig door een kerk aldaar beroepen is geweest; dat hij ook wettig van zijn dienst aldaar ontslagen is geworden.

De classis overweegt, dat Ds. J. P. Moerkoert is geëxamineerd door kerken die wij als Canadian Reformed Churches niet kennen.

De classis spreekt uit, dat zij daarom dit beroep niet op grond van de aanwezige stukken kan approberen.

Voorts spreekt de classis uit, dat Ds. J. P. Moerkoert zich zal hebben te onderwerpen aan een colloquium doctum, dat inzonderheid zal gaan over de kennis der gereformeerde leer en kerkregering.

De classis besluit ook de deputaten ad art. 49 K.O. te verzoeken bij dit colloquium doctum aanwezig te zijn.

Hierna wordt de Engelse vertaling van het Ondertekeningsformulier voorgelezen en door de predikanten in volgorde van aankomst in Canada ondertekend.

Ds. De Haan legt de volgende verklaring af: „Ondergetekende, predikant van de kerk te Winnipeg, verklaart in verband met het hem ter ondertekening voorgelegde formulier ter classis Maart 21, 1963, dat hij tot eventuele ondertekening overgaat, deze zaak eerst wil bespreken met de kerkeraad te Winnipeg, zulks op grond, dat deze kerkeraad uitgesproken heeft, dat hij de noodzaak van ondertekening van zulk een formulier niet inziet“.

Een naar aanleiding van deze verklaring ingediend voorstel, luidende:

De classis besluit, gehoord de verklaring van Ds De Haan inzake de ondertekening van het Ondertekeningsformulier, aan br. De Haan gelegenheid te geven zich eerst met zijn kerkeraad daarover te verstaan, hem verzoekende dienaangaande op de volgende classis uitslag te geven“ wordt door de classis verworpen.

EEN ZELDZAAM JUBILEUM

Het was 3 augustus j.l. een halve eeuw geleden dat ds Van Dijk van Groningen, de nestor onzer predikanten wat dienstjaren betreft, in het ambt van dienaar des Woords werd bevestigd. Dat is een zeldzaam jubileum. Te zeldzamer als men zich realiseert met hoe grote vitaliteit en helderheid van geest ds Van Dijk nog midden in het kerkelijke leven staat. Hij is nog alles behalve een man „aan de kant“. Voor de Gereformeerde Kerken was en is ds Van Dijk een man van grote betekenis. Enorm veel heeft hij gepresteerd. Voor alles in „het wondere ambt“. Het is hem gegeven geworden tot op dit ogenblik toe het Evangelie te verkondigen zó, dat het de mensen raakt. Maar behalve in zijn ambtelijke arbeid is hij ook op allerlei ander terrein bezig geweest. Nooit zullen we vergeten hoe hij op de synoden van vóór 1944 worstelde om de vrije doortocht voor het Evangelie te bewaren en zo de eenheid der kerk te handhaven. Nog is hij voorzitter van de vereniging van Geref. predikanten en president van het Curatorium van onze Theologische Hogeschool.

Met ds Van Dijk verheugen wij ons dat God hem het voorrecht gaf zolang dienaar des Woords te mogen zijn. En we bidden hem toe een levensavond in de vreugdevolle glans van Gods genade.

De Red.

BOD GEVRAAGD op:

Comm. O.T. (Kok), 13 bdn, als nieuw, m. overn. v. abonn.

Bibl. Komm. A.T. (Noth), 4 bdn plus 14 afl., als nieuw, m. overn. v. abonn.

Keil-Delitzsch, Comm. on the O.T., compl., zo goed als nieuw.

De Boeken v. h. O.T. (R.K.), 6 bdn plus 5 afl. als nieuw, m. overn. v. abonn.

Botschaft des A.T., 24 bdn, z.g.a.n., m. overname van abonnement.

Zahn, Komm. N.T., compl. (beh. Openb.) halfleer.

Brieven onder nr. 25 aan Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist.

We delen onze lezers mede

dat wegens VAKANTIES ter drukkerij

„OPBOUW“ NIET zal verschijnen

op 16 AUGUSTUS a.s.

De redactie.